

Teismo praktikos rinkinys

GENERALINĖS ADVOKATĖS
ELEANOR SHARPSTON IŠVADA,
pateikta 2012 m. vasario 16 d.¹

Byla C-542/09

**Europos Komisija
prieš**

Nyderlandų Karalystę

„Mokslo prieinamumas — Aukštojo mokslo užsienyje finansavimas — Gyvenamosios vietos sąlyga —
„Trejų iš šešerių metų“ taisyklė“

1. Erazmas Roterdamietis buvo vienas iš pirmųjų studentų, gavusių studijų užsienyje finansavimą. Tuometinis Kambrės vyskupas Henrikas Bergenietis (kurio sekretoriumi buvo pradėjęs dirbti Erazmas) 1495 m. jam suteikė atostogas ir skyrė stipendiją studijoms Paryžiaus universitete. Erazmas nebesustojo; jis dirbo Paryžiuje, Levene, Kembridže ir Bazelyje ir neabejotinai tapo iškilium savo kartos eruditu – „humanistų princu“. Ko gera, galima teigti, kad jis puikiai panaudojo studijoms užsienio universitete skirtą finansavimą² – ir iš tiesų šiuolaikinės ES universitetų mainų programos vadinamos jo vardu.

2. Šių laikų Erazmo tėvynainiai naudojami panašiomis privilegijomis. Remdamiesi *Wet Studiefinanciering* (Studijų finansavimo įstatymas, toliau – WSF) nuostatomis jie dažnai gali gauti lėšų aukštojo mokslo studijoms ne Nyderlanduose. Tačiau ar išsamiais nuostatomis, kuriomis reglamentuojamas toks finansavimas (konkrečiai kalbant – nuostata, pagal kurią pareiškėjas turi ne tik tenkinti sąlygas, keliamas norint gauti studijų Nyderlanduose finansavimą, bet ir būti teisėtai išgyvenęs Nyderlanduose bent trejus metus per pastaruosius šešerius metus („trejų iš šešerių metų“ taisyklė)), pažeidžiamas SESV 45 straipsnis (anksčiau – EB 39 straipsnis)³ ir Reglamento (EEB) Nr. 1612/68⁴ 7 straipsnio 2 dalis, nes tomis nuostatomis netiesiogiai ir nepagrįstai diskriminuojami darbuotojai migrantai ir jų išlaikomi šeimos nariai?

1 – Originalo kalba: anglų.

2 – Jis iš tiesų buvo atsidavęs studijoms – tai matyti iš vieno iš žaviausių cituojamų jo posakių: „Kai gaunu šiek tiek pinigų, perku knygų; jeigu dar kiek lieka, perku maisto ir drabužių“. Taip pat žr. 2007 m. kovo 20 d. generalinio advokato D. Ruiz-Jarabo Colomer išvados sujungtose bylose *Morgan ir Bucher*, C-11/6 ir C-12/06, Rink. p. I-9161, 43 punktą.

3 – Komisijos pagrįstoje nuomonėje nustatytas terminas nutraukti pažeidimą baigėsi 2009 m. birželio 15 d., taigi – dar neįsigaliojus Lisabonos sutarčiai. Siekdama paprastumo ir nuoseklumo, remsiuosi SESV 45 straipsniu. Bet kuriuo atveju EB 39 straipsnio ir kitų susijusių sutarties nuostatų formuluotės Lisabonos sutartyje nepakeistos.

4 – 1968 m. spalio 15 d. Reglamentas (EEB) Nr. 1612/68 dėl laisvo darbuotojų judėjimo Bendrijoje (OL L 257, 1968, p. 2; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 1 t., p. 15). Reglamentas Nr. 1612/68 buvo panaikintas 2011 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) Nr. 492/2011 dėl laisvo darbuotojų judėjimo Sąjungoje (OL L 141, 2011, p. 1) nuo 2011 m. birželio 16 d., t. y. praėjus nemažai laiko nuo Komisijos pagrįstoje nuomonėje nustatyto termino pabaigos. Reglamento Nr. 1612/68 7 straipsnio 2 dalies ir 12 straipsnio formuluotės Reglamente Nr. 492/2011 nepakeistos.

Teisinis pagrindas

Sutarties nuostatos

3. SESV 45 straipsnyje nustatyta:

„1. Sąjungoje užtikrinama darbuotojų judėjimo laisvė.

2. Tokia judėjimo laisvė reiškia, kad įdarbinimo, darbo užmokesčio ir kitų darbo ir užimtumo sąlygų atžvilgiu panaikinama bet kokia valstybių narių darbuotojų diskriminacija dėl pilietybės.

<...>“

4. Pagal SESV 165 straipsnio 1 dalį (anksčiau – EB 149 straipsnio 1 dalis) valstybės narės atsako „už mokymo turinį ir švietimo sistemų organizavimą“. 165 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad „Sąjunga prie geros kokybės švietimo plėtojimo prisideda skatindama valstybių narių bendradarbiavimą ir prirėikus paremdama bei papildydama jų veiksmus“. Sąjunga savo veiksmais taip pat turi siekti „skatinti studentų <...> judėjimą“⁵.

Reglamentas Nr. 1612/68

5. Reglamentu Nr. 1612/68 buvo siekiama užtikrinti vienos valstybės narės piliečių laisvę dirbti kitoje valstybėje narėje ir taip įgyvendinti Sutarties nuostatas dėl laisvo darbuotojų judėjimo. Šio reglamento pirmoje konstatuojamoje dalyje nurodyta, kad jo bendras tikslas „panaikinti bet kokią valstybėse narėse dirbančių darbuotojų diskriminaciją dėl pilietybės juos įdarbinant, mokant atlyginimą už darbą bei sudarant jiems darbo ir įsidarbinimo sąlygas, taip pat užtikrinant tokiems darbuotojams teisę laisvai judėti [Sąjungoje] ir įsidarbinti kaip asmenims, kuriems gali būti taikomi apribojimai, pagrįsti valstybės politika, viešąja tvarka ir visuomenės sveikata“.

6. Trečioje ir ketvirtoje konstatuojamosiose dalyse nurodyta, kad „judėjimo laisvė yra pagrindinė darbuotojų ir jų šeimos narių teisė“ ir kad ši teisė turi būti taikoma „nuolatiniams, sezoniniams ir pasienio darbuotojams bei tiems, kurie nori dirbti paslaugų sferoje“.

7. Penktoje konstatuojamoje dalyje numatyta, jog norint, kad šia pagrindine laisve būtų galima pasinaudoti „objektyviomis sąlygomis ir ja būtų galima laisvai ir garbingai naudotis, reikia, kad vienodų sąlygų taikymas visuose dalykuose, susijusiuose su pagal darbo sutartį dirbančio asmens veikla ir jo teise į būstą, būtų garantuotas ir faktiškai, ir įstatymais, taip pat būtų pašalintos kliūtys, trukdančios darbuotojams keltis iš vienos vietos į kitą, ypač dėl darbuotojų teisės gyventi kartu su savo šeima bei sąlygų tokioms šeimoms integruotis į juos priėmusios šalies gyvenimą“.

8. Pagal Reglamento Nr. 1612/68 7 straipsnio 2 dalį darbuotojas, kuris yra valstybės narės pilietis, kitose valstybėse narėse „naudojasi tomis pačiomis socialinėmis ir mokestinėmis lengvatomis kaip ir vietiniai darbuotojai“.

9. Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnyje nustatyta:

„Valstybės narės piliečio, dirbančio arba dirbusio kitos valstybės narės teritorijoje, vaikai turi būti priimti į tos šalies bendrojo lavinimo, amatų ir profesines mokyklas tomis pačiomis sąlygomis kaip ir tos šalies piliečiai, jeigu vaikai gyvena toje šalyje.

<...>“

5 — SESV 165 straipsnio 2 dalies antra įtrauka (anksčiau – EB 149 straipsnio 2 dalis). Programa ERASMUS ir kitos ES veiksmų programos švietimo srityje yra sukurtos remiantis SESV 165 ir 166 straipsniais. Žr. 2006 m. lapkričio 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos sprendimą Nr. 1720/2006/EB nustatantį veiksmų programą mokymosi visą gyvenimą srityje (OL L 327, 2006, p. 45), iš dalies pakeistą Sprendimu Nr. 1357/2008/EB (OL L 350, 2008, p. 56).

Direktyva 2004/38

10. Direktyvos 2004/38/EB⁶ 7 straipsnyje reglamentuojamos sąlygos, kuriomis ES piliečiai gali gyventi kitoje valstybėje narėje ilgiau kaip tris mėnesius. Jame numatyta:

„1. Visi Sąjungos piliečiai turi teisę gyventi kitos valstybės narės teritorijoje ilgiau kaip tris mėnesius, jei jie:

- a) yra darbuotojai ar savarankiškai dirbantieji priimančiojoje valstybėje narėje; arba
- b) turi pakankamai išteklių sau ir savo šeimos nariams, kad per savo gyvenimo šalyje laikotarpį netaptų našta priimančiosios valstybės narės socialinės paramos sistemai ir turi visavertį sveikatos draudimą priimančiojoje valstybėje narėje; arba

<...>“

11. Šios direktyvos 24 straipsnyje numatyta:

„1. Taikant tokias specialiąsias nuostatas, kurios aiškiai numatytos Sutartyje ir antriniuose teisės aktuose, visiems Sąjungos piliečiams, pagal šią direktyvą gyvenantiems priimančiosios valstybės narės teritorijoje, Sutarties taikymo srityje taikomas vienodas traktavimas kaip ir tos valstybės narės piliečiams. Ši teisė suteikiama ir šeimos nariams, kurie nėra valstybės narės piliečiai ir turi teisę gyventi šalyje arba nuolatinio gyvenimo šalyje teisę.

2. Nukrypstant nuo šio straipsnio 1 dalies, priimančioji valstybė narė neįpareigojama <...> iki įgyjant nuolatinio gyvenimo šalyje teisę suteikti paramą studijoms, įskaitant profesinį parengimą, susidedančią iš studento stipendijų ar paskolų, asmenims, išskyrus darbuotojus, savarankiškai dirbančiuosius, tokį statusą išlaikančius asmenis ir jų šeimos narius.“

Nacionalinė teisė

12. WSF nurodyta, kas gali gauti finansavimą studijoms Nyderlanduose ir užsienyje. Studijų užsienyje finansavimas vadinamas „meeneembare studie financiering“ (toliau – MNSF), t. y. „mobilusis“ studijų finansavimas.

13. Aukštojo mokslo studijos Nyderlanduose gali būti finansuojamos studentams, kurie yra 18–29 metų amžiaus, studijuoja paskirtoje arba patvirtintoje švietimo įstaigoje ir atitinka pilietybės sąlygą⁷. 2 straipsnio 2 dalyje apibrėžiama pilietybės sąlyga. Ją atitinka asmenys, kurie yra: i) Nyderlandų piliečiai; ii) ne Nyderlandų piliečiai, kurie studijų finansavimo srityje laikomi Nyderlandų piliečiais remiantis tarptautine sutartimi arba tarptautinės organizacijos sprendimu ir iii) ne Nyderlandų piliečiai, kurie gyvena Nyderlanduose ir priskiriami prie asmenų, kurie studijų finansavimo srityje laikomi Nyderlandų piliečiais remiantis bendrąja administracine priemone.

14. Antrajai kategorijai priklauso ES piliečiai, kurie Nyderlanduose užsiima ūkine veikla, ir jų šeimos nariai. Tam, kad įgytų teisę gauti tokį finansavimą, jie neprivalo gyventi Nyderlanduose. Todėl į ją patenka pasienio darbuotojai ir jų šeimos nariai. Trečiąjai kategorijai priklauso ES piliečiai, kurie Nyderlanduose neužsiima ūkine veikla. Jie teisę gauti finansavimą įgyja teisėtai išgyvenę Nyderlanduose penkerius metus.

6 — 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/38/EB dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje, iš dalies keičianti Reglamentą (EEB) Nr. 1612/68 ir panaikinanti direktyvas 64/221/EEB, 68/360/EEB, 72/194/EEB, 73/148/EEB, 75/34/EEB, 75/35/EEB, 90/364/EEB, 90/365/EEB ir 93/96/EEB (OL L 158, 2004, p. 77).

7 — WSF 2 straipsnio 1 dalis.

15. Tam, kad galėtų gauti aukštojo mokslo studijų ne Nyderlanduose finansavimą, studentai turi turėti teisę gauti aukštojo mokslo studijų Nyderlanduose finansavimą, be to, pagal WSF 2 straipsnio 14 dalies 2 punkto c papunktį jie turi būti teisėtai gyvenę Nyderlanduose ne trumpiau kaip trejus iš šešerių metų iki priėmimo į užsienio švietimo įstaigą. Šis reikalavimas taikomas neatsižvelgiant į studentų pilietybę.

16. Studentai, kurie atitinka nustatytus reikalavimus, gali kreiptis dėl studijų Nyderlanduose finansavimo, paskui – dėl MNSF studijoms užsienyje.

17. Iki 2014 m. sausio 1 d. „trejų iš šešerių metų“ taisyklė netaikoma studentams (neatsižvelgiant į jų pilietybę), kurie siekia aukštojo mokslo Nyderlandų „pasienio regionuose“ (Flandrijoje ir Briuselio – sostinės regione Belgijoje, taip pat Šiaurės Reine-Vestfalijoje, Žemutinėje Saksonijoje ir Brėmene Vokietijoje).

18. MNSF sudarytas iš keturių dalių: i) pagrindinė stipendija, kuri yra fiksuota mėnesinė išmoka, mokama atsižvelgiant į tai, ar studentas gyvena namuose, ar savarankiškai, kartu su išmoka kelionės išlaidoms ir priemoka, jeigu studentas yra susituokęs, turi sugyventinį arba yra vienišas tėvas (motina); ii) papildoma stipendija, kurios dydis priklauso nuo studento tėvų pajamų bei įnašo ir kuri negali viršyti nustatytos didžiausios ribos; iii) pagrindinė paskola (jeigu ją prašoma suteikti), kuri negali viršyti nustatytos didžiausios ribos; ir iv) paskola mokesčiams (jeigu ją prašoma suteikti), kuri iš esmės negali viršyti didžiausio Nyderlandų švietimo įstaigų už lygiavertes studijas nustatyto mokesčio.

19. Pagrindinė stipendija, papildoma stipendija (išskyrus pirmuosius studijų metus) ir išmoka kelionės išlaidoms išmokamos kaip paskolos. Jos tampa stipendijomis, jeigu studijos baigiamos per 10 metų nuo jų pradžios.

20. Didžiausia MNSF suma be išmokų ir priemokų yra 739,15–929,69 EUR per mėnesį, atsižvelgiant į tai, ar studentas gyvena namuose, ar savarankiškai. Tokia pati riba taikoma ir studijoms Nyderlanduose finansuoti.

Procesas

21. Šalims užbaigus ikiteisminę procedūrą, Komisija Teisingumo Teismo prašo pripažinti, jog reikalaudama, kad darbuotojai migrantai (įskaitant pasienio darbuotojus) ir jų išlaikomi šeimos nariai, norėdami pagal WSF gauti studijų užsienyje finansavimą, įvykdytų gyvenamosios vietos sąlygą (t. y. „trejų iš šešerių metų“ taisyklę), Nyderlandų Karalystė netiesiogiai diskriminuoja darbuotojus migrantus ir nevykdo įsipareigojimų pagal SESV 45 straipsnį ir Reglamento Nr. 1612/68 7 straipsnio 2 dalį, taip pat priteisti iš Nyderlandų Karalystės bylinėjimosi išlaidas.

22. Nyderlandų vyriausybė Teisingumo Teismo prašo atmesti ieškinį ir priteisti iš Komisijos bylinėjimosi išlaidas.

23. Belgijos, Danijos, Vokietijos ir Švedijos vyriausybės įstojo į bylą Nyderlandų puseje.

24. Bylos šalys ir visos į bylą įstojusios šalys buvo išklausytos per 2011 m. lapkričio 10 d. posėdį.

Vertinimas

Pirminės pastabos

25. Komisija savo ieškinį apribojo SESV 45 straipsniu ir Reglamento Nr. 1612/68 7 straipsnio 2 dalimi. Ji teigia, kad MNSF srityje netiesiogiai diskriminuojami Nyderlanduose dirbantys darbuotojai migrantai ir jų išlaikomi šeimos nariai. Ji nepateikė jokio reikalavimo, pagrįsto Direktyvos 2004/38 24 straipsniu, SESV 21 straipsniu arba kuria nors kita piliečių teises reglamentuojančia ES teisės nuostata.

26. Reglamento Nr. 1612/68 7 straipsnio 2 dalis yra SESV 45 straipsnyje įtvirtinto vienodo vertinimo principo išraiška socialinių ir mokesčių lengvatų srityje ir šios nuostatos turi būti aiškinamos vienodai⁸. Todėl jeigu teisės aktu, kuriuo reglamentuojama galimybė pasinaudoti socialine lengvata, pažeidžiama 7 straipsnio 2 dalis, nes pagal jį darbuotojams migrantams taikomas mažiau palankus režimas negu vietos darbuotojams, toks teisės aktas yra nesuderinamas ir su SESV 45 straipsniu. Tačiau net jeigu teisės aktas yra suderinamas su 7 straipsnio 2 dalimi, juo vis dėlto gali būti pažeistas 45 straipsnis⁹. Todėl pirmiausia gyvenamosios vietos sąlygą išnagrinėsiu atsižvelgdama į Reglamento Nr. 1612/68 7 straipsnio 2 dalį. Jeigu ja pažeidžiama 7 straipsnio 2 dalis, ji yra draudžiama ir pagal SESV 45 straipsnį.

27. Nyderlandai, palaikomi į bylą įstojusių valstybių narių, teigia, kad Reglamento Nr. 1612/68 7 straipsnio 2 dalis nėra taikytina. Subsidiariai Nyderlandai nurodo, kad darbuotojai migrantai nėra netiesiogiai diskriminuojami dėl gyvenamosios vietos sąlygos.

28. Bet kuriuo atveju Nyderlandai ir į bylą įstojusios valstybės narės teigia, kad gyvenamosios vietos sąlyga yra pateisinama dėl dviejų priežasčių. Pirma, ši sąlyga padeda nustatyti pageidaujamą tikslinę studentų grupę, t. y. studentus, kurie, jeigu negautų MNSE, studijuotų Nyderlanduose ir kurie, jei studijuotų užsienyje, grįžtų į šią šalį. Antra, gyvenamosios vietos sąlyga padeda užtikrinti, kad ši sistema netaptų nepagrįsta finansine našta, kuri galėtų turėti įtakos bendram teikiamo finansavimo lygiui. Šiam tikslui Teisingumo Teismas pritarė Sprendime *Bidar* ir jį patvirtino Sprendime *Förster*¹⁰.

Ar gyvenamosios vietos sąlyga iš esmės pažeidžiama Reglamento Nr. 1612/68 7 straipsnio 2 dalis?

Asmenys, kuriems taikomas Reglamento Nr. 1612/68 7 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas vienodo vertinimo principas

29. Nyderlandai teigia, kad Reglamento Nr. 1612/68 7 straipsnio 2 dalis iš esmės netaikoma darbuotojų migrantų išlaikomiems šeimos nariams, nepaisant jų gyvenamosios vietos. Jie pripažįsta, kad išimtis taikoma tiesioginės darbuotojų migrantų vaikų diskriminacijos atvejais. Tačiau apskritai tokiems asmenims taikomas Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnis, o ne 7 straipsnio 2 dalis. Taip yra todėl, kad 12 straipsnis yra specialioji nuostata, susijusi su vienodo vertinimo pareiga, nes jis taikomas vaikams ir reglamentuoja teisę mokytis bendrojo lavinimo, amatų ir profesinėse mokyklose. Jeigu būtų aiškinama, kad 7 straipsnio 2 dalis taikoma darbuotojų migrantų vaikams, 12 straipsnyje įtvirtinta gyvenamosios vietos sąlyga galėtų netekti prasmės.

30. Komisija nurodo, kad Teisingumo Teismo praktikoje patvirtinta, jog 7 straipsnio 2 dalis taikoma visiems darbuotojų migrantų išlaikomiems šeimos nariams.

31. Sutinku su Komisija.

32. 7 straipsnio 2 dalimi garantuojamas vienodas vertinimas tiesiogiai taikomas valstybės narės piliečiams, dirbantiems kitoje valstybėje narėje. Pasienio darbuotojai, kurie, suprantama, gyvena ne priimančiojoje valstybėje narėje, priklauso šiai kategorijai¹¹. Taigi, tam, kad galėtų pasinaudoti 7 straipsnio 2 dalyje numatyta apsauga, darbuotojai neturi gyventi ir dirbti toje pačioje šalyje, be to, 7 straipsnio 2 dalyje nėra nurodyta, kad teisė į vienodą vertinimą priklauso nuo vietos, kur iš tiesų naudojama socialine lengvata.

8 — 2007 m. rugsėjo 11 d. Sprendimo *Hendrix* (C-287/05, Rink. p. I-6909) 53 punktą ir jame nurodyta teismų praktika.

9 — Žr. 2009 m. liepos 16 d. Sprendimo *Chamier-Glisczynski* (C-208/07, Rink. p. I-6095) 66 punktą ir jame nurodytą teismų praktiką.

10 — 2005 m. kovo 15 d. Sprendimas *Bidar* (C-209/03, Rink. p. I-2119) ir 2008 m. lapkričio 18 d. Sprendimas *Förster* (C-158/07, Rink. p. I-8507).

11 — Reglamento Nr. 1612/68 ketvirta konstatuojamoji dalis ir 2009 m. rugsėjo 10 d. Sprendimo *Komisija prieš Vokietiją* (C-269/07, Rink. p. I-7811) 52 punktą ir jame nurodytą teismų praktiką.

33. 7 straipsnio 2 dalyje numatyta pareiga vienodai vertinti netiesiogiai taikoma darbuotojo migranto išlaikomiems šeimos nariams, nes jų diskriminacija, susijusi su socialinėmis lengvatomis, reiškia ir darbuotojo migranto diskriminaciją, nes tuomet jis turi išlaikyti tokius šeimos narius. Teisingumo Teismas jau yra išaiškinęs, kad į tokią asmenų, kuriems netiesiogiai taikoma ši nuostata, grupę patenka darbuotojų išlaikomi žemutinės ir aukštesnės giminystės linijos šeimos nariai ir sutuoktiniai¹². Tam, kad galėtų naudotis 7 straipsnio 2 dalyje numatyta apsauga, jie neprivalo gyventi valstybėje narėje, kurioje dirba darbuotojas migrantas¹³.

34. 7 straipsnio 2 dalyje nurodytos „socialinės lengvatos“ apima aukštojo mokslo studijų finansavimą darbuotojams migrantams arba jų išlaikomiems šeimoms nariams¹⁴. Šioje byloje Nyderlanduose dirbančių darbuotojų migrantų išlaikomi vaikai gali norėti kreiptis su prašymu suteikti MNSF studijoms ne Nyderlanduose.

35. Vienas iš pagrindinių argumentų, kuriais remiasi Nyderlandai, yra, kad visos bylos, kuriose Teisingumo Teismas yra konstatavęs, jog 7 straipsnio 2 dalis taikoma darbuotojų migrantų vaikams, yra susijusios su tiesiogine diskriminacija. Kitaip nei Nyderlandai, nemanau, kad logiška taikyti aiškinimą, pagal kurį pareigos vienodai vertinti taikymas asmenims priklauso nuo diskriminacijos pobūdžio. Todėl manau, kad tai, ar diskriminacija yra tiesioginė, ar netiesioginė, neturi jokios reikšmės.

36. Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsniu darbuotojų migrantų vaikams suteikiamos atskiros, individualios teisės kaip konkrečiai asmenų grupei.

37. Šioje nuostatoje numatyta, kad priimančioji valstybė narė privalo sudaryti galimybes darbuotojų migrantų vaikams mokytis tos šalies bendrojo lavinimo, amatų ir profesinėse mokyklose. 12 straipsnis taikomas ir vaikams, kurie siekia mokytis ne priimančiojoje valstybėje narėje¹⁵.

38. 12 straipsnis taikomas „valstybės narės piliečio, dirbančio arba dirbusio kitos valstybės narės teritorijoje, vaikams“, kurie „gyvena toje šalyje“. Teisingumo Teismas yra konstatavęs, kad pagal 12 straipsnį vaikai, kurie apsigyveno valstybėje narėje, kai vienas iš jų tėvų naudojosi teise gyventi toje valstybėje narėje kaip darbuotojas migrantas, turi savarankišką teisę joje gyventi, kad lankytų bendrojo lavinimo mokyklą¹⁶. Vaikas nepraranda šios teisės nepaisant to, ar vienas iš jo tėvų išsaugoja darbuotojo migranto statusą priimančiojoje valstybėje narėje¹⁷.

39. Be to, tam, kad vaikas galėtų remtis 12 straipsniu, jis neprivalo įrodyti, kad yra išlaikomas darbuotojo migranto. Net jeigu vienas iš vaiko tėvų nebėra darbuotojas migrantas, kuris gali remtis 7 straipsnio 2 dalyje įtvirtintu vienodo vertinimo principu arba kuris išlaiko tokį vaiką, vaikas gali savarankiškai ir tokiomis pačiomis sąlygomis kaip piliečiai reikalauti 12 straipsnyje nurodytų socialinių lengvatų, jeigu jis gyvena priimančiojoje valstybėje narėje¹⁸.

12 — 11 išnašoje nurodyto Sprendimo *Komisija prieš Vokietiją* 65 punktą ir jame nurodyta teismų praktika (sutuoktiniai); 2005 m. rugsėjo 15 d. Sprendimo *Ioannidis* (C-258/04, Rink. p. I-8275) 35 punktą ir jame nurodyta teismų praktika (žemutinės linijos giminaičiai) ir 1984 m. liepos 12 d. Sprendimo *Castelli* (C-261/83, Rink. p. 3199) 12 punktą (aukštesnės linijos giminaičiai).

13 — 1999 m. birželio 8 d. Sprendimo *Meeusen* (C-337/97, Rink. p. I-3289) 25 punktą. Ši byla susijusi tiesiogiai su diskriminacine gyvenamosios vietos sąlyga (nes ji buvo taikoma tik ne Nyderlandų piliečiams).

14 — 13 išnašoje nurodyto Sprendimo *Meeusen*, 19 punktą ir jame nurodyta teismų praktika.

15 — 1990 m. lapkričio 13 d. Sprendimo *di Leo* (C-308/89, Rink. p. I-4185) 12 punktą.

16 — Žr. 2002 m. rugsėjo 17 d. Sprendimo *Baumbast ir R* (C-413/99, Rink. p. I-7091) 63 punktą ir 2010 m. vasario 23 d. Sprendimo *Teixeira* (C-480/08, Rink. p. I-1107) 46 punktą.

17 — 16 išnašoje nurodyto Sprendimo *Teixeira* 51 punktą ir 2010 m. vasario 23 d. Sprendimo *Ibrahim* (C-310/08, Rink. p. I-1065) 39 punktą.

18 — 1995 m. gegužės 4 d. Sprendimo *Gaal* (C-7/94, Rink. p. I-1031) 30 punktą.

40. Priešingai nei Nyderlandai, nemanau, jog dėl to, kad 12 straipsnis aiškiai tiesiogiai taikomas apibrėžtai, ribotai šeimos narių grupei, neišvengiamai darytina išvada, kad turėtų būti aiškinama, jog ši grupė nepatenka į 7 straipsnio 2 dalies taikymo asmenims sritį kaip asmenys, kurie gali netiesiogiai pasinaudoti joje numatytomis teisėmis. Nyderlandai savo poziciją grindžia keliomis bylomis. Nė vienoje iš šių bylų nėra išspręstas klausimas, ar 7 straipsnio 2 dalyje numatyta apsauga darbuotojo migranto išlaikomiems šeimos nariams, siekiantiems gauti finansinę paramą aukštojo mokslo studijoms.

41. Sprendime *Brown* buvo atsakyta ieškovui suteikti 7 straipsnio 2 dalyje numatytą apsaugą, nes jis darbuotojo migranto statusą įgijo tik todėl, kad buvo priimtas studijuoti priimančiojoje valstybėje narėje¹⁹. Jis negalėjo reikalauti taikyti 12 straipsnyje numatytą apsaugą (mano manymu – ir 7 straipsnio 2 dalyje numatytą apsaugą, kaip asmuo, kuris gali netiesiogiai pasinaudoti tokia apsauga), nes jam gimus nė vienas iš tėvų neturėjo darbuotojo migranto statuso²⁰. O sprendimai *Lair* ir *Matteucci* susiję su 7 straipsnio 2 dalies taikymu ieškovams, kurie patys buvo darbuotojai migrantai²¹.

42. Sprendime *Casagrande* Teisingumo Teismas pateikė 12 straipsnio aiškinimą ginče, susijusiame su darbuotojo migranto vaiku, gyvenančiu vieno iš tėvų darbo šalyje, ir konstatavo, kad ši nuostata taip pat taikoma bendrosioms priemonėms, skirtoms palengvinti mokymąsi²². Panašus ir Sprendimas *di Leo*²³ – jis susijęs su 12 straipsnio taikymu darbuotojo migranto vaikui, iš priimančiosios valstybės narės vykstančiam studijuoti užsienyje.

43. Darytina išvada, kad Reglamento Nr. 1612/68 7 straipsnio 2 dalyje numatyta darbuotojo migranto teisė į vienodą vertinimą taikoma ir išlaikomiems šeimos nariams, įskaitant vaikus. Ši išvada galioja nepaisant to, kur jie arba darbuotojas migrantas gyvena ir ar tariama diskriminacija yra tiesioginė, ar netiesioginė.

Ar yra objektyvus skirtumas tarp Nyderlanduose ir ne Nyderlanduose gyvenančių darbuotojų?

44. Komisija teigia, kad Nyderlanduose dirbantiems darbuotojams migrantams (įskaitant pasienio darbuotojus) ir jų išlaikomiems šeimos nariams taikomas mažiau palankus režimas negu Nyderlandų darbuotojams ir jų šeimos nariams.

45. Nyderlandai nurodo, kad yra objektyvus skirtumas tarp Nyderlanduose ir ne Nyderlanduose gyvenančių darbuotojų, nes pastarųjų nereikia skatinti studijuoti užsienyje. Šis argumentas reiškia, kad darbuotojai migrantai, dirbantys Nyderlanduose ir gyvenantys kitoje valstybėje narėje, nėra panašioje padėtyje kaip Nyderlandų darbuotojai (šiuo atveju – ir darbuotojai migrantai), dirbantys ir gyvenantys Nyderlanduose.

46. Nesutinku su Nyderlandais.

47. Pagal 7 straipsnio 2 dalį laikoma, kad diskriminacija yra tuomet, kai panašioje situacijoje su darbuotojais migrantais elgiamasi mažiau palankiai nei su vietiniais darbuotojais. Norint išsiaiškinti, ar taip yra, būtina nustatyti, kieno naudai nustatytas vienodo požiūrio principas ir kokią konkrečią naudą gauna toks asmuo. Šiuo požiūriu vertinant, ar yra objektyvus skirtumas tarp atitinkamų žmonių kategorijų, svarbus taisyklių, kuriomis nustatomas skirtingas vertinimas, tikslas²⁴. Dar pridurčiau, kad, mano manymu, tariamas objektyvus skirtumas turi bendrai atspindėti teisinį arba faktinį skirtumą, o ne skirtumą, kuris įtvirtintas pačioje nagrinėjamoje teisės nuostatoje.

19 — 1988 m. birželio 21 d. sprendimo (C-197/86, Rink. p. 3205) 28 punktas.

20 — 19 išnašoje nurodyto Sprendimo *Brown* 29 ir 31 punktai.

21 — 1988 m. birželio 21 d. Sprendimas *Lair* (39/86, Rink. p. 3161) ir 1988 m. rugsėjo 27 d. Sprendimas *Matteucci* (235/87, Rink. p. 5589). Byloje *Lair* ieškovė buvo dirbusi priimančiojoje valstybėje narėje, tačiau nepakankamai ilgai, kad prieš pateikdama prašymą skirti paramą studijoms būtų įvykdžiusi penkerių metų nuolatinės profesinės veiklos tokioje valstybėje narėje reikalavimą (taikomą užsieniečiams, bet netaikomą piliečiams). Sprendimas *Matteucci* priimtas remiantis tuo, kad ieškovė nebuvo vien darbuotojo migranto vaikas, o pati užsiėmė realia ir efektyvia veikla (žr. šio sprendimo 9 ir 10 punktus).

22 — 1974 m. liepos 3 d. Sprendimo *Casagrande* (9/74, Rink. p. 773) 9 punktas.

23 — Nurodytas 15 išnašoje.

24 — Žr. 2010 m. lapkričio 18 d. Sprendimo *Kleist* (C-356/09, Rink. p. I-11939) 34 punktą ir jame nurodytą teismų praktiką.

48. Šioje byloje gaunama nauda yra studijų bet kurioje šalyje, išskyrus Nyderlandus, finansavimo suteikimas. Pagal 7 straipsnio 2 dalį vienodo požiūrio reikalavimas įtvirtintas darbuotojų migrantų Nyderlanduose naudai.

49. Neturėtų būti sunku pripažinti, kad toliau nurodytos dvi kategorijos apima darbuotojus, kuriuos galima tinkamai lyginti tarpusavyje. Pirma, darbuotojai migrantai, gyvenantys ir dirbantys Nyderlanduose, neabejotinai gali būti lyginami su Nyderlanduose gyvenančiais ir dirbančiais Nyderlandų darbuotojais ir jie turi būti vertinami vienodai. Antra, darbuotojai migrantai, dirbantys Nyderlanduose, bet gyvenantys kitur, neabejotinai gali būti lyginami su Nyderlandų darbuotojais, kurie dirba Nyderlanduose, tačiau gyvena kitur, ir jie turi būti vertinami vienodai.

50. Nyderlandai nurodo šias dvi aiškias kategorijas ir teigia, kad šių kategorijų negalima lyginti *tarpusavyje*, t. y. jie teigia, kad Nyderlanduose gyvenantys darbuotojai objektyviai skiriasi nuo ne Nyderlanduose gyvenančių darbuotojų. Tam tikra prasme tai yra savaime aišku. Gyventi Amsterdame nėra tas pat, kas gyventi Paryžiuje. Tačiau ar tokiu skirtumu galima objektyviai pateisinti skirtingą vertinimą²⁵?

51. Aš taip nemanau.

52. Nyderlandai pripažįsta (ir yra teisūs), kad darbuotojų migrantų vaikams, kurie pageidauja studijuoti Nyderlanduose, turėtų būti suteikta galimybė gauti tokių studijų finansavimą visiškai tokiomis pačiomis sąlygomis kaip Nyderlandų piliečiams, nepaisant to, ar tokie darbuotojai migrantai (ir jų išlaikomi vaikai) gyvena Nyderlanduose, ar kitoje šalyje.

53. Tai pripažindami, jie netiesiogiai pripažįsta, kad bent jau kai kurie darbuotojų migrantų vaikai gali norėti (kaip Nyderlandų darbuotojų vaikai) studijuoti Nyderlanduose (*nepaisant to, ar jie tuo metu gyvena šioje šalyje*) ir kad jiems turėtų būti sudarytos galimybės gauti tokių studijų finansavimą. Tačiau man atrodo, kad tai neišvengiamai reiškia, jog Nyderlandai nebegali teisėtai teigti, kad gyvenamoji vieta tarsi automatiškai lemia, kur studijuos darbuotojas migrantas arba jo išlaikomi vaikai. Ir jeigu tai yra tiesa, gyvenamoji vieta negalima teisėtai remtis kaip tariamai „objektyviu“ skirtingo vertinimo kriterijumi. Priešingai – darbuotojas migrantas, kuris dirba Nyderlanduose, bet gyvena kitoje valstybėje narėje, visiškai gali būti lyginamas su Nyderlandų darbuotoju, gyvenančiu ir dirbančiu Nyderlanduose.

Ar gyvenamosios vietos sąlyga sukuria netiesioginę diskriminaciją?

54. Remiantis nusistovėjusia teismų praktika, byloje dėl įsipareigojimų nevykdymo Komisija privalo įrodyti, kad yra padarytas tariamas pažeidimas, ir pateikti Teisingumo Teismui įrodymų, kurie yra būtini, kad šis galėtų nustatyti, kad įsipareigojimas nebuvo įvykdytas. Tokiais atvejais Komisija negali remtis prielaidomis²⁶.

55. Šioje byloje Komisija privalo įrodyti, kad darbuotojai migrantai ir Nyderlandų darbuotojai vertinami skirtingai ir dėl tokio vertinimo atsiranda pasekmių, panašių į pasekmes, kurių atsirastų taikant pilietybės sąlygą.

25 — Tam tikri svarstymai, kurių skirtumai yra reikšmingi kalbant apie teisę į vienodą vertinimą, taip pat išdėstyti mano 2008 m. gegužės 22 d. išvados byloje *Bartsch* (C-427/06, Rink. p. I-7245) 44 punkte.

26 — 2011 m. kovo 24 d. Sprendimo *Komisija prieš Ispaniją* (C-400/08, Rink. p. I-1915) 58 punktas ir jame nurodyta teismų praktika.

56. Komisija teigia, kad gyvenamosios vietos sąlyga pažeidžiama Reglamento Nr. 1612/68 7 straipsnio 2 dalis, nes tikėtina, kad vietos darbuotojams šią sąlygą įvykdyti visuomet paprasčiau negu darbuotojams migrantams. Ji nurodo, kad sprendimuose *Meeusen*²⁷ ir *Meints*²⁸ nustatyta, jog gyvenamosios vietos sąlyga pati savaime yra netiesiogiai diskriminacinė. Šioje byloje gyvenamosios vietos sąlyga bet kuriuo atveju yra netiesiogiai diskriminacinė, nes neapima pasienio darbuotojų ir jų išlaikomų šeimos narių. Remdamiesi sprendimais *Sotgiu* ir *Kaba II* Nyderlandai teigia, kad gyvenamosios vietos sąlyga nėra diskriminacinė visomis aplinkybėmis²⁹.

57. Nepritariu nė vienam iš šių Teisingumo Teismo praktikos aiškinimų.

58. Sprendime *Meeusen* Teisingumo Teismas nurodė, kad „valstybė narė negali teikti <...> 7 straipsnyje nurodytos socialinės lengvatos taikydama sąlygą, kad tokios lengvatos gavėjai turi gyventi šios valstybės teritorijoje“³⁰. Sprendimas *Meeusen* susijęs su gyvenamosios vietos sąlyga, kuri buvo tiesiogiai diskriminacinė, todėl draudžiama. Teisingumo Teismo sprendime *Meeusen* išdėstyta pozicija grindžiama Sprendimu *Meints*³¹. Toje byloje išvadą, kad nagrinėjama gyvenamosios vietos sąlyga yra netiesiogiai diskriminacinė, Teisingumo Teismas padarė tik išanalizavęs, ar vietos darbuotojams ją įvykdyti paprasčiau (ir ar tai gali būti pateisinama)³². Todėl nė viename iš šių sprendimų nėra nustatyta, kad gyvenamosios vietos sąlyga visais atvejais yra netiesiogiai diskriminacinė.

59. Tačiau ir Teisingumo Teismo sprendimai *Sotgiu* bei *Kaba II* neįrodo priešingos pozicijos, t. y. kad gali būti įmanoma panašioje padėtyje esantiems piliečiams ir ne piliečiams nustatyti gyvenamosios vietos sąlygą ir taip nesukurti netiesioginės diskriminacijos. Byloje *Sotgiu* darbuotojai priklausė skirtingoms kategorijoms pagal tai, ar jie privalėjo persikraustyti. Todėl Teisingumo Teismas manė, kad gyvenamoji vieta yra objektyvus skirtingo darbuotojų, kurių padėtis objektyviai skiriasi, vertinimo kriterijus. Byloje *Kaba II* konstatuota, kad darbuotojo migranto, kuris buvo ne Jungtinės Karalystės, o kitos valstybės narės pilietis, sutuoktinis ir Jungtinėje Karalystėje „esančio ir įsikūrusio“ asmens sutuoktinis nėra panašioje padėtyje dėl skirtumo, įtvirtinto *kitoje* nei nagrinėjama nacionalinės teisės nuostatoje³³.

60. Vis dėlto sutinku su Komisija, kad dėl gyvenamosios vietos sąlygos netiesiogiai diskriminuojami darbuotojai migrantai.

61. Natūralu, kad gyvenamosios vietos praėtyje, dabartyje arba ateityje sąlyga (ypač jeigu ji susijusi su gyvenimu tam tikrą laikotarpį) valstybės narės vietos darbuotojams gali turėti mažesnę įtaką nei panašioje padėtyje esantiems darbuotojams migrantams. Taip yra todėl, kad pagal tokią sąlygą visuomet skiriami darbuotojai, kuriems, tam, kad ją įvykdytų, nereikia persikraustyti, ir darbuotojai, kurie privalo persikraustyti. Labiau tikėtina, kad pirmieji paprastai, nors galbūt ir ne visuomet, yra priimančiosios valstybės narės piliečiai.

62. „Trejų iš šešerių metų“ taisyklė yra susijusi su tam tikros trukmės gyvenimu praėtyje. Manau, kad tikėtina, jog Nyderlandų darbuotojams šią sąlygą įvykdyti paprasčiau nei Nyderlanduose gyvenantiems darbuotojams migrantams.

63. Gali būti, kad dėl tokios gyvenamosios vietos sąlygos nėra diskriminuojami visi pasienio darbuotojai³⁴. Nepaisant to, tikėtina, kad nemažai pasienio darbuotojų ir jų išlaikomų šeimos narių neturi teisės gauti MNSF todėl, kad visa jų šeima gyvena pasienio regione, taigi – ne Nyderlanduose.

27 — Nurodytas 13 išnašoje, 21 punktą.

28 — 1997 m. lapkričio 27 d. sprendimas (C-57/96, Rink. p. I-6689).

29 — 1974 m. vasario 12 d. Sprendimas *Sotgiu* (152/73, Rink. p. 153) ir 2003 m. kovo 6 d. Sprendimas *Kaba II* (C-466/00, Rink. p. I-2219).

30 — Nurodytas 13 išnašoje, 21 punktą.

31 — Nurodytas 28 išnašoje, 51 punktą.

32 — 28 išnašoje nurodyto Sprendimo *Meints* 45 ir 46 punktai.

33 — Žr. 29 išnašoje nurodyto Sprendimo *Sotgiu* 12 ir 13 punktus ir 29 išnašoje nurodyto Sprendimo *Kaba II* 55 punktą.

34 — Pavyzdžiui, pasienio darbuotojo vaikas dėl kokių nors priežasčių vis dėlto gali gyventi Nyderlanduose arba prieš persikraustydamas iš Nyderlandų būti juose išgyvenęs pakankamai ilgai, kad įvykdytų „trejų iš šešerių metų“ taisyklę.

64. Todėl darytina išvada, kad gyvenamosios vietos sąlyga reiškia netiesioginę diskriminaciją, kuri iš esmės draudžiama Reglamento Nr. 1612/68 7 straipsnio 2 dalyje.

Ar gyvenamosios vietos sąlyga vis dėlto yra pateisinama?

65. Jeigu gyvenamosios vietos sąlyga reiškia netiesioginę diskriminaciją, kuri draudžiama Reglamento Nr. 1612/68 7 straipsnio 2 dalyje, Teisingumo Teismas turi nustatyti, ar ji vis dėlto yra pateisinama. Tam Nyderlandai turi įrodyti, kad gyvenamosios vietos sąlyga: i) siekiama teisėto tikslo, pateisinamo remiantis privalomaisiais bendrojo intereso pagrindais; ii) ji yra tinkama pasiekti siekiamą teisėtą tikslą (tinkamumas); ir iii) ji neviršija to, kas būtina, kad būtų pasiektas norimas tikslas (proporcingumas)³⁵.

66. Nyderlandai teigia, kad gyvenamosios vietos sąlyga yra pateisinama, nes yra tinkama ir neviršija to, kas būtina, kad: i) būtų išvengta nepagrįstos finansinės naštos, kuri atsirastų, jeigu MNSF galėtų gauti visi studentai (*ekonominis* tikslas), taip pat kad: ii) būtų užtikrinta, kad MNSF galėtų gauti tik tie studentai, kurie, negavę MNSF, aukštojo mokslo siektų Nyderlanduose ir baigę studijas užsienyje tikriausiai grįžtų į šią šalį (*socialinis* tikslas).

67. Prieš pradėdama nagrinėti gyvenamosios vietos sąlygos pateisinimą remiantis kiekvienu tikslu, norėčiau aptarti įrodinėjimo pareigos ir įrodinėjimo reikalavimų nustatymo principus. Juos aptarsiu todėl, kad nė viena šios bylos šalis šių principų netaiko tinkamai.

68. Teisingumo Teismas yra konstatavęs, kad valstybė narė atsakovė privalo nurodyti „pateisinančias priežastis, kuriomis valstybė narė gali remtis“ ir „šios valstybės priimtose ribojančios priemonės tinkamumo ir proporcingumo įvertinimą bei konkrečius įrodymus, pagrindžiančius jos argumentus“³⁶. Todėl jai tenka pareiga pateikti *prima facie* įrodymų, kad tokia priemonė yra tinkama ir neviršija to, kas būtina, norint pasiekti jos tikslą (-us).

69. Tačiau valstybei narei atsakovei tenkanti pareiga įrodyti proporcingumą „negali būti tokia didelė, kad apimtų pareigą aiškiai įrodyti, jog tomis pačiomis sąlygomis nebuvo jokios kitos galimos priemonės įgyvendinti šį tikslą“³⁷. Kitaip tariant, negali būti reikalaujama, kad valstybė narė įrodytų neiginį.

70. Jeigu valstybė narė atsakovė pateikia *prima facie* įrodymų, kad ginčijama priemonė yra proporcinga, Komisija turi pateikti su valstybės narės analize susijusį atsikirtimą, pasiūlydama kitas mažiau ribojančias priemones. Komisija negali tiesiog pasiūlyti alternatyvios priemonės. Ji taip pat privalo paaiškinti, kodėl ir kaip tokia priemonė yra tinkama pasiekti nustatytą (-us) tikslą (-us) ir, svarbiausia, kodėl ir kaip ji yra mažiau ribojanti nei ginčijama priemonė. Be tokio paaiškinimo valstybė narė atsakovė negalėtų žinoti, kokiems klausimams skirti pagrindinį dėmesį pateikiant gynybos argumentus.

Ar gyvenamosios vietos sąlyga yra pateisinama remiantis ekonominiu tikslu?

– Ar ekonominis tikslas yra teisėtas tikslas, pateisinamas remiantis privalomaisiais bendrojo intereso pagrindais?

71. Nyderlandai nurodo, kad gyvenamosios vietos sąlyga yra pateisinama, nes ja siekiama užtikrinti, kad MNSF netaptų pernelyg didele finansine našta visuomenei. Sprendimuose *Bidar* ir *Förster* Teisingumo Teismas pripažino, kad valstybėms narėms gali teisėtai rūpėti politikos finansinės pasekmės, todėl prieš skirdamos studijų finansavimą jos gali reikalauti tam tikros integracijos³⁸. Nyderlandų skaičiavimais,

35 — 2010 m. kovo 16 d. Sprendimo *Olympique Lyonnais* (C-325/08, Rink. p. I-2177) 38 punktą ir jame nurodyta teismų praktika.

36 — 2005 m. liepos 7 d. Sprendimo *Komisija prieš Austriją* (C-147/03, Rink. p. I-05969) 63 punktą ir jame nurodyta teismų praktika.

37 — 2009 m. vasario 10 d. Sprendimo *Komisija prieš Italiją* (C-110/05, Rink. p. I-519) 66 punktą.

38 — 10 išnašoje nurodyti sprendimai *Bidar* ir *Förster*.

panaikinus gyvenamosios vietos sąlygą papildoma finansinė našta sudarytų apie 175 milijonus EUR per metus, kurie būtų išleisti pirmiausia MNSF darbuotojų migrantų vaikams ir Nyderlandų piliečiams, kurie arba gyvena ne Nyderlanduose, arba per pastaruosius šešerius metus Nyderlanduose yra gyvenę mažiau nei trejus metus.

72. Komisija teigia, kad sprendimuose *Bidar* ir *Förster* pateikti argumentai netaikomi darbuotojams migrantams, nes pagal ES teisę ekonomiškai aktyvūs ir neaktyvūs ES piliečiai vertinami skirtingai. Toks skirtumas patvirtintas Direktyvos 2004/38 24 straipsnio 2 dalyje. Net jeigu Nyderlandams būtų leidžiama reikalauti tam tikro ryšio, pats darbuotojo migranto statusas rodo pakankamai artimą ryšį su Nyderlandais; ir Sprendime *Bidar* Teisingumo Teismas pripažino, kad tokiais aplinkybėmis negalima nustatyti jokios gyvenamosios vietos sąlygos³⁹. Be to, vien susirūpinimas dėl poveikio biudžetui negali būti laikomas privalomuoju bendrojo intereso pagrindu.

73. Sutinku su Komisija.

74. Teisingumo Teismo prašoma sprendimuose *Bidar* ir *Förster* išdėstytus su ekonomiškai neaktyviais ES piliečiais susijusius argumentus taikyti darbuotojams migrantams. Tačiau pirmiausia reikėtų išsiaiškinti, ką tiksliai Teisingumo Teismas nurodė sprendimuose *Bidar* ir *Förster*.

75. Byloje *Bidar* Jungtinė Karalystė siekė reikalavimą gyventi šalyje trejus metus pateisinti būtinybe užtikrinti, kad i) mokestinių įmokų pakaktų finansavimui ir ii) finansavimo prašantis studentas turėtų realų ryšį su priimančiosios valstybės narės darbo rinka⁴⁰. Iš esmės buvo išreikštas susirūpinimas, kad studentai iš visos Europos Sąjungos galėtų atvykti į Jungtinę Karalystę ir iš karto prašyti finansuoti jų studijas šioje šalyje.

76. Atsakydamas į pirmąją Jungtinės Karalystės argumento dalį Teisingumo Teismas pripažino, kad „kiekviena valstybė narė turi teisę užtikrinti, kad pagalbos išlaikymo išlaidoms padengti teikimas kitų valstybių narių studentams netaptų neprotinga našta, kuri galėtų turėti įtakos bendram tos valstybės teikiamos pagalbos lygiui“⁴¹. Todėl teisėta finansavimą teikti „tik tiems studentams, kurie įrodė tam tikrą integracijos į šios valstybės visuomenę lygį“⁴².

77. Teisingumo Teismas nepritarė antrajai Jungtinės Karalystės argumento daliai. Valstybė narė neturėjo teisės nustatyti, kad studijų finansavimas teikiamas tik esant ryšiui tarp studento ir darbo rinkos. Iš esmės Teisingumo Teismas konstatavo, kad netiesiogiai diskriminacinė gyvenamosios vietos sąlyga negali būti pateisinama remiantis būtinybe finansavimą teikti tik tiems studentams, kurie jau dirba priimančiojoje valstybėje narėje arba joje dirbtų baigę studijas. Iš tiesų Teisingumo Teismas konstatavo, kad studijos ne visuomet susieja studentą su konkrečia geografine darbo rinka⁴³. Priešingai nei Komisija, nemanau, kad ši Sprendimo *Bidar* dalis reiškia, jog draudžiamas bet koks reikalavimas darbuotojams migrantams įrodyti tam tikrą ryšį su priimančiąja valstybe nare. Teisingumo Teismas šio klausimo tiesiog nespėdė. Jis tik atmetė argumentą, kad studijų vietos ir darbo vietos susiejimas yra tikslas, kuriuo būtų galima pateisinti netiesioginę diskriminaciją.

78. Teisingumo Teismas taip pat pripažino, kad asmeniui praeityje tam tikrą laiką gyvenus priimančiojoje valstybėje narėje gali būti laikoma, kad būtinas ryšys yra atsiradęs⁴⁴. Todėl toks gyvenimas praeityje, į kurį atsižvelgiant gavėjų grupė ribojama taikant ryšio su finansavimą teikiančia valstybe nare glaudumo kriterijų, yra tinkama priemonė užtikrinti, kad finansavimo teikimas studentams iš kitų valstybių narių netaptų neprotinga našta, kuri galėtų turėti įtakos bendram tos valstybės teikiamos pagalbos lygiui.

39 — 10 išnašoje nurodyto Sprendimo *Bidar* 58 punktas.

40 — 10 išnašoje nurodyto Sprendimo *Bidar* 55 punktas.

41 — 10 išnašoje nurodyto Sprendimo *Bidar* 56 punktas. 2 išnašoje nurodytame Sprendime *Morgan ir Bucher* Teisingumo Teismas patvirtino, kad tokia pati argumentacija taikytina, kalbant apie valstybės narės stipendijų teikimą studentams, pageidaujantiems studijuoti kitose valstybėse narėse (žr. 44 punktą).

42 — 10 išnašoje nurodyto Sprendimo *Bidar* 57 punktas.

43 — 10 išnašoje nurodyto Sprendimo *Bidar* 58 punktas.

44 — 10 išnašoje nurodyto Sprendimo *Bidar* 59 punktas.

79. Panašu, kad Nyderlandai aiškina, jog Sprendimu *Förster* patvirtintas Sprendimas *Bidar*.

80. Nesu tikra dėl tokio Sprendimo *Förster* aiškinimo.

81. Sprendime *Förster* Teisingumo Teismas pirmiausia pažymėjo, jog pagal Sprendimą *Bidar* kiekviena valstybė narė turi teisę užtikrinti, kad socialinė lengvata netaptų neprotinga našta, kuri galėtų turėti įtakos bendram teikiamos pagalbos lygiui⁴⁵. Toks teisėtas tikslas Sprendime *Bidar*⁴⁶ tikrai buvo pripažintas.

82. Teisingumo Teismas taip pat nurodė, kad, remiantis tuo pačiu Sprendimu *Bidar*, yra teisėta išlaidų išlaidas padengti tik tiems studentams, kurie įrodė tam tikrą integracijos į valstybės visuomenę lygį⁴⁷. Teisingumo Teismas rėmėsi Sprendimo *Bidar* ištrauka, kurioje yra konstatavęs, kad tam tikro integracijos lygio reikalavimas gali būti laikomas patenkintu, jeigu atitinkamas studentas įrodo, kad tam tikrą laiką gyveno priimančiojoje valstybėje narėje⁴⁸.

83. Vėliau Teisingumo Teismas pritaikė šį argumentą bylos *Förster* faktinėms aplinkybėms. Teisingumo Teismas turėjo nuspręsti, ar netiesiogiai diskriminacinė gyvenimo ne trumpiau kaip penkerius metus sąlyga galėtų „būti pateisinama priimančiosios valstybės narės tikslu užtikrinti kitų valstybių narių pilietybę turinčių studentų tam tikro lygio integraciją jos [visuomenėje]“⁴⁹. Todėl Sprendime *Förster* Teisingumo Teismas išnagrinėjo gyvenamosios vietos sąlygos proporcingumą *tikslo užtikrinti studento integraciją* atžvilgiu, o ne tikslo išvengti esamos sistemos žlugimo dėl jos finansinių sąnaudų atžvilgiu⁵⁰.

84. Tačiau Sprendime *Bidar* Teisingumo Teismas nebuvo pripažinęs šio tikslo. Šiame sprendime integracijos lygio įrodymai buvo laikomi *priemone* išvengti nepagrįstos finansinės naštos.

85. Būtų apmaudu, jeigu dėl paviršutiniško Sprendimo *Förster* aiškinimo priemonės būtų supainiotos su tikslu. Yra pavojus, jog Sprendimas *Förster* galėtų būti aiškinamas taip, kad valstybės narės gali nustatyti gyvenamosios vietos sąlygą nepaisydamos to, ar jos tikslas yra užtikrinti, kad socialinės lengvatos suteikimas neturėtų neigiamos įtakos jų viešųjų finansų stabilumui, ar bet kuris kitas teisėtas tikslas, pateisinamas remiantis privalomaisiais bendrojo intereso pagrindais. Tuo remdamosi valstybės narės galėtų siekti pateisinti mažiau palankų požiūrį į (tiek ekonomiškai aktyvius, tiek neaktyvius) ES piliečius socialinėje (integracijos) politikoje, kurioje taikomi tokie galimybės naudotis socialinėmis lengvatomis kriterijai, kaip antai gyvenimo šalyje trukmė, santuokinė ir šeimatinė padėtis, kalba, diplomai, užimtumas ir pan., ir niekuomet *nepaaiškinti, kodėl* galimybė naudotis socialine lengvata turėtų būti taip ribojama.

86. Atsižvelgdama į tokį sprendimų *Bidar* ir *Förster* aiškinimą toliau nagrinėsiu, ar tikslu išvengti nepagrįstos finansinės naštos, kuri galėtų turėti įtakos bendram studijų finansavimo lygiui, kuriuo remiamasi kalbant apie ekonomiškai neaktyvius ES piliečius, galima remtis siekiant pateisinti netiesioginę darbuotojų migrantų diskriminaciją.

87. Manau, kad negalima.

88. Pripažįstu, kad jeigu socialinė lengvata taptų prieinama dideliame asmenų ratui, dėl to atsiradusi finansinė našta galėtų kelti pavojų tokios lengvatos buvimui ir bendram jos teikimo lygiui⁵¹. Tokiomis aplinkybėmis susirūpinimas dėl įtakos biudžetui yra neatsiejamas nuo pačios socialinės lengvatos buvimo ir jos tikslo ir todėl jo negalima visiškai nepaisyti. Priešingu atveju valstybės narės galėtų visiškai atsisakyti taikyti tam tikras socialines lengvatas ir taip nukentėtų bendrasis interesas.

45 — 10 išnašoje nurodyto Sprendimo *Förster* 48 punktą.

46 — Žr. 10 išnašoje nurodyto Sprendimo *Bidar* 56 punktą.

47 — 10 išnašoje nurodyto Sprendimo *Förster* 49 punktą.

48 — 10 išnašoje nurodyto Sprendimo *Förster* 50 punktą.

49 — 10 išnašoje nurodyto Sprendimo *Förster* 51 punktą.

50 — 10 išnašoje nurodyto Sprendimo *Förster* 54 punktą.

51 — 10 išnašoje nurodyto Sprendimo *Bidar* 56 punktą. Taip pat žr. su sveikata susijusių išmokų ir socialinės apsaugos sistemų srityje priimtus sprendimus: 2006 m. gegužės 16 d. Sprendimo *Watts* (C-372/04, Rink. p. I-4325) 103 punktą ir 2009 m. kovo 10 d. Sprendimo *Hartlauer* (C-169/07, Rink. p. I-1721) 50 punktą.

89. Vis dėlto manau, kad Nyderlandai negali remtis susirūpinimu dėl biudžeto, norėdami pateisinti darbuotojų migrantų ir jų išlaikomų šeimos narių diskriminaciją. Visos MNSF sąlygos, nustatomos siekiant iki priimtino lygio apriboti išlaidas, darbuotojams migrantams ir Nyderlandų darbuotojams turi būti taikomos vienodai.

90. Darbuotojai migrantai ir jų šeimos naudojasi laisve persikraustyti į kitą valstybę narę remdamiesi tuo, kad „darbo jėgos mobilumas [Sąjungoje] privalo būti viena iš priemonių, garantuojanti darbuotojui galimybę gerinti savo gyvenimo bei darbo sąlygas ir išvirtinti visuomenėje, taip pat tenkinti ekonominius valstybių narių poreikius“⁵². Todėl valstybės narės turi panaikinti visas kliūtis, trukdančias darbuotojams migrantams naudotis judėjimo laisve ir su ja susijusiomis teisėmis, įskaitant kliūtis, susijusias su „darbuotojų teise gyventi kartu su savo šeima bei sąlygomis tokioms šeimoms integruotis į juos priėmusios šalies gyvenimą“⁵³.

91. Mano nuomone, jeigu valstybės narės suteikia galimybę socialine lengvata naudotis savo pačios darbuotojams, nepaisant to, ar išmoka susieta su asmens mokamomis įmokomis, ar ne, jos privalo vienodomis sąlygomis suteikti tokią galimybę darbuotojams migrantams. Bet kokie apribojimai, nustatyti siekiant išsaugoti finansinį vientisumą, turi būti vienodomis sąlygomis taikomi tiek vietos darbuotojams, tiek darbuotojams migrantams⁵⁴.

92. Tiesa, kad Teisingumo Teismas yra pripažinęs, jog tikslas išvengti nepagrįstos finansinės naštos, kuri gali turėti įtakos bendram teikiamos socialinės paramos lygiui, gali pateisinti ekonomiškai neaktyvių ES piliečių diskriminaciją. Mano nuomone, Teisingumo Teismas taip pasiūlė todėl, kad pagal galiojančią ES teisę visiems ES piliečiams dar nėra garantuojamas visiškai vienodas vertinimas teikiant socialines lengvatas.

93. Prieš įvedant ES pilietybę keliose direktyvose buvo numatyta, kad valstybių narių piliečiai, kurie nesinaudojo ekonomine teise laisvai judėti, turėjo teisę persikraustyti ir apsigyventi kitoje valstybėje narėje su sąlyga, kad jie ir jų šeimos nariai buvo apdrausti ligos draudimu ir „savo gyvenimo atitinkamoje valstybėje narėje laikotarpiu [turėjo] pakankamai lėšų, kad netaptų našta priimančiosios valstybės narės socialinės paramos sistemai“⁵⁵. Ši sąlyga buvo nustatyta todėl, kad tokie piliečiai „neturi tapti pernelyg didele našta priimančiosios valstybės narės viešiesiems finansams“⁵⁶. Direktyvoje 93/96 buvo įtvirtintas studentų teisės apsigyventi kitoje valstybėje narėje apribojimas ir nebuvo nustatyta teisė iš priimančiosios valstybės narės gauti išlaikymo pašalpą⁵⁷.

94. Įsigaliojus Maastrichto sutarčiai šie piliečiai, nepaisant jų veiklos, tapo ES piliečiais⁵⁸. Remdamiesi šiuo statusu jie turi teisę laisvai judėti ir apsigyventi valstybių narių teritorijose ir jiems taikomi ES teisėje nustatyti apribojimai. Teisingumo Teismas yra konstatavęs, kad priimančioji valstybė narė turi parodyti tam tikrą finansinį solidarumą su studentais, kurie yra kitų valstybių narių piliečiai ir pasinaudojo teise persikraustyti ir apsigyventi priimančiojoje valstybėje narėje⁵⁹.

52 — Reglamento Nr. 1612/68 trečia konstatuojamoji dalis.

53 — Reglamento Nr. 1612/68 penkta konstatuojamoji dalis.

54 — Ši išvada nereikia, kad manau, jog valstybėms narėms visais atvejais draudžiama reikalauti tam tikro darbuotojų migrantų ryšio. Iš tiesų *socialinis* tikslas, kuriuo remiasi Nyderlandų vyriausybė kaip pateisinančiu reikalavimą, kad visi pareiškėjai įrodytų tam tikrą ryšį, yra teisėtas tikslas, pateisinamas privalomaisiais bendrojo intereso pagrindais (žr. 135–140 punktus).

55 — 1990 m. birželio 28 d. Tarybos direktyvos 90/364/EEB dėl teisės apsigyventi (OL L 180, 1990, p. 26; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 20 sk., 1 t., p. 3) 1 straipsnio 1 dalis. Teisė apsigyventi tokiomis pačiomis sąlygomis buvo suteikta buvusiems darbuotojams migrantams ir savarankiškai dirbusiems asmenims, kurie buvo nutraukę profesinę veiklą. Žr. 1990 m. birželio 28 d. Tarybos direktyvos 90/365/EEB dėl pagal darbo sutartį ir savarankiškai dirbančių asmenų, kurie nutraukė savo profesinę veiklą, teisės apsigyventi (OL L 180, 1990, p. 28; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 20 sk., 1 t., p. 5) 1 dalies 1 punktą. Taip pat žr. 1990 m. birželio 28 d. Tarybos direktyvą 90/366/EEB dėl studentų teisės apsigyventi (OL L 180, 1990, p. 30) ir ją pakeitusią 1993 m. spalio 29 d. Tarybos direktyvą 93/96/EEB dėl studentų teisės apsigyventi (OL L 317, 1993, p. 59; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 6 sk., 2 t., p. 250). Visos šios direktyvos, išskyrus Direktyvą 90/366, kurią Teisingumo Teismas jau buvo panaikinęs 1992 m. liepos 7 d. Sprendimu *Parlamentas prieš Tarybą* (C-295/90, Rink. p. I-4193) (žr. 21 punktą), buvo panaikintos Direktyva 2004/38.

56 — Direktyvos 90/364 ketvirta konstatuojamoji dalis.

57 — Direktyvos 93/96 1 ir 3 straipsniai.

58 — 2011 m. kovo 8 d. Sprendimo *Ruiz Zambrano* (C-34/09, Rink. p. I-1177) 40 punktas ir jame nurodyta teismų praktika.

59 — 2001 m. rugsėjo 20 d. Sprendimo *Grzelczyk* (C-184/99, Rink. p. I-6193) 44 punktas. Ši byla susijusi su minimalaus pragyvenimo pašalpos („minimex“) mokejimu Belgijoje paskutinio kurso studentui, kuris sugebėjo pats save išlaikyti trejus ankstesnius studijų metus.

95. Direktyva 2004/38 buvo konsoliduota didelė dalis ankstesnių teisės aktų ir teismų praktikos. Joje išlieka skirtumas tarp ES piliečių, kurie yra pasinaudoję ekonomine teise laisvai judėti, ir kitų ES piliečių bei aiškiai išsaugota valstybių narių teisė tam tikrą laiką diskriminuoti pastaruosius. Todėl Direktyvos 2004/38 24 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad tol, kol studentai įgyja teisę nuolat gyventi valstybėje narėje, kurioje studijuoja, „nukrypstant nuo“ pareigos vienodai vertinti šalies piliečius ir kitus ES piliečius, negalima tokios priimančiosios valstybės narės įpareigoti mokėti paramą studijoms, sudarytą iš stipendijų arba paskolų. Nors bylos *Bidar* faktinės aplinkybės susiklostė dar nepriėmus Direktyvos 2004/38, šioje byloje priimtame sprendime nurodyti argumentai atspindi valstybių narių laisvę diskriminuoti esant tokioms aplinkybėms. Tačiau ši nukrypti leidžianti nuostata netaikoma „darbuotojams, savarankiškai dirbantiems, tokį statusą išlaikantiems asmenims ir jų šeimos nariams“. Priešingai, tokie asmenys saugomi pagal bendrąją vienodo vertinimo taisyklę.

96. Todėl darytina išvada, kad negali būti laikoma, jog *ekonominis* tikslas yra teisėtas tikslas, pateisinamas privalomaisiais bendrojo intereso pagrindais. Taigi, jeigu negalima pritarti *socialiniam* tikslui, Nyderlandų gynybos argumentai turi būti atmesti.

97. Tačiau jeigu Teisingumo Teismas nesutiktų su mano išvadomis dėl ekonominio tikslo, trumpai išnagrinėsiu gyvenamosios vietos sąlygos tinkamumą šio tikslo požiūriu ir jos proporcingumą.

– Ar gyvenamosios vietos sąlyga yra tinkama norint pasiekti ekonominį tikslą?

98. Nyderlandai teigia, kad gyvenamosios vietos sąlyga yra tinkama priemonė norint užtikrinti, kad dėl MNSF neatsirastų pernelyg didelė nepagrįsta finansinė našta. Nyderlandai yra pateikę tyrimą, kuris, kaip jie teigia, rodo, kad panaikinus šią sąlygą atsirastų papildoma apie 175 milijonų EUR našta per metus.

99. Komisija trumpai nurodo, kad jai kyla „abejonių“ dėl Nyderlandų nuomonės apie šios priemonės tinkamumą.

100. Net jeigu Komisija nededa įtikinamų pastangų siekdama paneigti Nyderlandų pateiktus argumentus ir įrodymus, būtent Nyderlandai turi įtikinti, kad galimybės gauti studijų finansavimą nesuteikimas studentams, kurie Nyderlanduose yra išgyvenę mažiau kaip trejus iš šešerių metų, yra susijęs su nepagrįsta finansine našta, kurios, kaip teigiama, šitai išvengiama. Tai nereiškia, kad Nyderlandai privalo įrodyti, jog gyvenamosios vietos sąlyga yra tinkamiausia priemonė norint pasiekti nurodytą tikslą⁶⁰.

101. Pritariu Nyderlandų pateiktam argumentui.

102. Dėl gyvenamosios vietos sąlygos dalis potencialių finansavimo prašytojų neišvengiamai netenka teisės jį gauti ir taip apribojamos MNSF sąnaudos. Panašu, kad Nyderlandai mano, jog papildoma 175 milijonų EUR našta per metus pakenktų dabartinei MNSF sistemai.

103. Nematau priežasčių abejoti tokia nuomone. Juk valstybės narės gali pačios spręsti, kada tam tikras studijų finansavimas tampa nepagrįsta finansine našta, turinčia įtakos bendram pagal tokią sistemą teikiamos paramos lygiui. Nustatyti tokią ribą turi ne Teisingumo Teismas, o valstybė narė.

104. Kadangi Komisija nesistengia paneigti Nyderlandų pozicijos, darau išvadą, kad Nyderlandai įrodė, jog gyvenamosios vietos sąlyga yra tinkama.

60 — Taip pat žr. 26 išnašoje nurodytos mano išvados byloje *Komisija prieš Ispaniją* 89 punktą.

– Ar gyvenamosios vietos sąlyga proporcinga atsižvelgiant į ekonominių tikslą?

105. Šalių argumentai dėl proporcingumo tapo aiškesni per Teisingumo Teismo iniciatyva surengtą posėdį.

106. Šalys iš esmės nesutaria dėl to, ar proporcinga reikalauti, kad darbuotojai migrantai, kurie jau yra susiję su Nyderlandais dėl savo darbo šioje šalyje, dar atitiktų „trejų iš šešerių metų“ taisyklę.

107. Komisija teigia, kad pats darbuotojo migranto statusas pakankamai įrodo reikalaujamą ryšį ir Nyderlandai negali nustatyti papildomos gyvenamosios vietos sąlygos. Kaip alternatyvią priemonę ji siūlo veiksmų derinimą su kitomis valstybėmis narėmis. Nyderlandai nurodo, kad darbuotojo migranto statuso nepakanka ir nėra jokių alternatyvių priemonių. Priimdami sprendimą nustatyti gyvenamosios vietos sąlygą jie atsižvelgė ir į tai, kad gali būti galimybė pasinaudoti alternatyviais finansavimo šaltiniais ir finansine parama, kad kitose valstybėse narėse panašų į MNSF finansavimą norintys gauti asmenys privalo praeityje būti tam tikrą laiką gyvenę tokiose šalyse ir kad gyvenamosios vietos sąlyga užkerta kelią tam tikrai sukčiavimo rizikai.

108. Nesu įsitikinusi, kad gyvenamosios vietos sąlyga yra proporcinga.

109. Kitaip nei Nyderlandai, manau, kad tai, jog Sprendime *Förster* Teisingumo Teismas pripažino, kad gyvenimo penkerius metus sąlyga yra proporcinga, nereiškia, kad proporcinga ir šioje byloje nagrinėjama „trejų iš šešerių metų“ taisyklė. Sprendime *Förster* Teisingumo Teismas, remdamasis Direktyvos 2004/38 16 straipsnio 1 dalies ir 24 straipsnio 2 dalies tekstu, konstatavo, kad valstybė narė neprivalo teikti paramos studijoms ekonomiškai neaktyviems ES piliečiams, kurie toje valstybėje narėje nėra teisėtai gyvenę nepertraukiamą penkerių metų laikotarpį⁶¹. Atrodo, kad, priešingai nei generalinis advokatas⁶², Teisingumo Teismas nebuvo linkęs paneigti to, kad reikalaujamo ryšio negalima įrodyti kitomis priemonėmis.

110. Tačiau 24 straipsnio 2 dalyje aiškiai nurodyta, kad Direktyvoje 2004/38 įtvirtinta gyvenimo penkerius metus sąlyga negali būti taikoma darbuotojams migrantams ir jų išlaikomiems šeimos nariams.

111. Ar nepaisydama to valstybė narė gali tokiems asmenims nustatyti reikalavimą būti išgyvenus šalyje trejus iš šešerių metų?

112. Manau, kad negali.

113. Priešingai nei Nyderlandai, nemanau, kad Sprendime *Bidar* pritariama tokiai gyvenamosios vietos sąlygai. Toje byloje Teisingumo Teismui nereikėjo nagrinėti proporcingumo klausimo, nes dėl gyvenamosios vietos sąlygos kartu su „nuolat gyvenančio asmens statuso“ įgijimo Jungtinėje Karalystėje taisyklėmis D. Bidar niekaip negalėjo įgyti teisės gauti pagalbą, skirtą padengti jo išlaikymo išlaidas, nepaisant jo faktinio integracijos lygio.

114. Šioje byloje įvertinti gyvenamosios vietos sąlygos proporcingumą sudėtinga todėl, kad šalių argumentai grindžiami supratimu, jog Nyderlandai gali reikalauti tam tikro ryšio, tačiau neatsižvelgiama į tai, kad toks reikalavimas yra priemonė pasiekti tam tikrą tikslą.

115. Remiantis mano taikomu Sprendimo *Bidar* aiškinimu, nagrinėjant gyvenamosios vietos sąlygos proporcingumą reikia nuspręsti, ar Nyderlandai yra įrodę, kad „trejų iš šešerių metų“ taisykle neviršijama tai, kas būtina siekiant išvengti nepagrįstos finansinės naštos.

61 — 10 išnašoje nurodyto Sprendimo *Förster* 55 punktas.

62 — 10 išnašoje nurodytos generalinio advokato J. Mazák išvados 129–135 punktai.

116. Iš tiesų Nyderlandai yra pateikę su tuo susijusių įrodymų.

117. 175 milijonų EUR suma per metus nurodyta remiantis rizikos analize, kurią atliekant buvo apskaičiuotos apytikrės papildomos sąnaudos, visų pirma susijusios su darbuotojų migrantų vaikams (pirmoji grupė) ir Nyderlandų piliečiams (antroji grupė), kurie šiuo metu neturi teisės gauti MNSF, skirtu finansavimu⁶³. Teigiama, kad panaikinus gyvenamosios vietos sąlygą antrosios grupės vaikams atsirastų papildomų 132,1 milijono EUR sąnaudų, o tai yra beveik tris kartus daugiau už 44,5 milijono EUR sąnaudas, kurios atsirastų panaikinus šią sąlygą pirmosios grupės vaikams.

118. Šie skaičiavimai grindžiami įvairiomis prielaidomis, kurios atrodo mažų mažiausiai abejotinos. Pavyzdžiui, nustatydami ne Nyderlanduose gyvenančių pirmosios grupės vaikų skaičių tyrimo autoriai skaičiuoja, kad apie 15–30 % Nyderlanduose dirbančių darbuotojų migrantų iš Rytų Europos ir toliau su savo šeimomis gyvena savo kilmės valstybėse narėse. Taigi, daroma prielaida, kad tokie darbuotojai kasdien arba rečiau važinėja į Nyderlandus iš, pavyzdžiui, Varšuvos. Taip pat nustatant, ar tokie į darbą važinėjantys darbuotojai migrantai gyvena Nyderlanduose, neatsižvelgiama į tai, kad jie Nyderlanduose gali praleisti daugiau dienų per savaitę negu savo kilmės valstybėje narėje. Kaip dar vieną pavyzdį galima nurodyti tai, kad tyrimo autoriai daro prielaidą, jog pasienio darbuotojų vaikai studijuos pasienio regione, kuriame gyvena. Todėl neatrodo, kad jie taikytų korekciją atsižvelgdami į užsienyje (nesvarbu, ar pasienio regione) gyvenančius darbuotojų migrantų vaikus ir Nyderlandų piliečius, kurie turi teisę gauti MNSF studijuoti pasienio regione.

119. Nekalbant apie nurodytus taikomos metodikos trūkumus, pirmosios ir antrosios grupių vaikai turi teisę gauti studijų Nyderlanduose finansavimą nors ir negyvena šioje šalyje. Nyderlandai yra savanoriškai prisiėmę pareigą teikti finansavimą tokiems studentams iki tam tikros didžiausios ribos. *Tokie patys apribojimai* taikomi ir studijoms Nyderlanduose, ir užsienyje finansuoti. Nyderlandai nepaaiškino, kodėl tokia pati finansinė našta yra priimtina, jeigu ji susijusi su studijomis Nyderlanduose, tačiau nepagrįsta MNSF atveju⁶⁴.

120. Jeigu Teisingumo Teismas nuspręstų, kad Nyderlandai gali reikalauti tam tikros sąsajos, nepaisydami susirūpinimo dėl MNSF finansinių sąnaudų, manau, jog vis dėlto nėra proporcinga reikalauti, kad darbuotojas migrantas ir jo išlaikomi šeimos nariai atitiktų „trejų iš šešerių metų“ taisyklę.

121. Teisingumo Teismas yra pripažinęs, kad gyvenamosios vietos sąlyga gali būti neproporcinga, jeigu ji yra pernelyg išimtinio pobūdžio, nes ja „neteisingai suteikiama pirmenybė veiksniai, kuris nebūtinai atspindi realų ir veiksmingą <...> ryšio laipsnį, pašalinant bet koki kitą tokį ryšį atspindintį veiksnį“⁶⁵. Tam, kad atitinkami siejantys veiksniai būtų proporcingi, jie taip pat turi būti žinomi iš anksto ir turi būti numatyta galimybė kreiptis į teismą teisminės gynybos⁶⁶.

122. Mano nuomone, Nyderlandai įtikinamai nepaaiškino, kodėl to paties tikslo negalima pasiekti mažesniais apribojimais, taikant arba lankstesnę gyvenamosios vietos sąlygą negu „trejų iš šešerių metų“ taisyklė, arba kitus kriterijus, atspindinčius panašų ryšį, kaip antai įsidarbinimas. Visų pirma jie nepaaiškino, *kodėl pripažįsta*, kad ES pilietis, Nyderlanduose gyvenantis trejus iš šešerių metų, visuomet yra pakankamai susijęs su Nyderlandais, nepaisant jo dalyvavimo šios šalies visuomenės gyvenime, tačiau griežtai *atmeta* galimybę, kad asmens turimas darbuotojo migranto statusas gali būti tinkama aplinkybė įrodyti reikiamą ryšį su Nyderlandais.

63 — Tai didžiausios grupės, kurias sudarantys asmenys igytų teisę gauti MNSF, jeigu būtų panaikinta gyvenamosios vietos sąlyga. Nurodyta suma apskaičiuota padauginus apytikrų tokių asmenų skaičių iš vidutinių vienam asmeniui tenkančių sąnaudų, kurias sudaro pagrindinė stipendija, papildoma stipendija ir išmoka kelionės išlaidoms.

64 — Nežinoma ir tai, kiek studentų gauna studijų Nyderlanduose finansavimą ir dar pasinaudoja MNSF studijoms užsienyje. Taip pat žr. 16 punktą.

65 — Žr. 2011 m. liepos 21 d. Sprendimo *Stewart* (C-503/09, Rink. p. I-6497) 95 punktą ir jame nurodytą teismų praktiką ir 2 išnašoje nurodyto Sprendimo *Morgan ir Bucher* 46 punktą ir jame nurodytą teismų praktiką. Taip pat žr. generalinio advokato J. Mazák išvados 10 išnašoje nurodytoje byloje *Förster* 133 punktą.

66 — Žr. 2004 m. kovo 23 d. Sprendimo *Collins* (C-138/02, Rink. p. I-2703) 72 punktą.

123. Kiti Nyderlandų pateikti argumentai nėra pakankamai įtikinami, kad remdamasi jais persvarstyčiau šią išvadą.

124. Kitaip nei Nyderlandai, manau, kad aplinkybės, jog teisės gauti MNSF neturintys studentai gali pasinaudoti alternatyviais studijų ne Nyderlanduose arba ne savo kilmės valstybėje narėje finansavimo šaltiniais ir kad kitos valstybės narės yra nustačiusios panašias studijų užsienyje finansavimo sąlygas, nėra reikšmingos. Aplinkybė, kad studentai gali kreiptis į Nyderlandus prašydami studijų Nyderlanduose finansavimo arba kad jie gali prašyti bendrai taikomos mokesčio lengvatos ir naudotis kitomis su studijomis užsienyje susijusiomis lengvatomis, nepanaikina jų diskriminacijos, susijusios su MNSF teikimu. Bet kuriuo atveju, kaip atsikirsdama nurodo Komisija, panašu, kad šios alternatyvios lengvatos nėra tokios naudingos kaip MNSF ir galimybė jomis pasinaudoti neįrodo, kad gyvenamosios vietos sąlyga neviršija to, kas būtina pasiekti norimą tikslą. Kitų valstybių narių priimtos priemonės taip pat nepanaikina Nyderlandų taikomos diskriminacijos. Remiantis nusistovėjusia teismų praktika, valstybė narė negali pateisinti neteisėtos priemonės tuo, kad kitos valstybės narės yra priėmusios tokią pačią priemonę, todėl galbūt irgi pažeidžia ES teisę⁶⁷.

125. Be to, Nyderlandai teigia, kad gyvenamosios vietos sąlyga: a) užkertamas kelias užsienyje gyvenantiems studentams teigti, kad jie gyvena savarankiškai, todėl turi teisę gauti didesnę stipendiją, nors iš tiesų jie tebegyvena namuose; ir b) užkertamas kelias asmenims Nyderlanduose įgyti darbuotojo migranto statusą dėl akių padirbus tik trumpą laiką įgyti teisę gauti MNSF ir tuomet studijuoti ne Nyderlanduose (galbūt net savo kilmės valstybėje narėje).

126. Manau, kad nė viena iš šių rizikų nėra susijusi tik su MNSF. Jos abi kyla ir studentams teikiant paraiškas dėl studijų Nyderlanduose finansavimo. Turbūt Nyderlandai yra radę kitų tinkamo su tokiu finansavimu susijusių problemų sprendimo būdų, nes jis vienodai teikiamas ir Nyderlandų piliečiams, ir darbuotojams migrantams, nepaisant jų gyvenamosios vietos.

127. Bet kuriuo atveju Nyderlandai gali patikrinti, ar asmuo turi darbuotojo migranto statusą⁶⁸, ir imtis priemonių užkirsti kelią piktnaudžiavimui teisėmis bei sukčiavimui, kiekvienu atveju atsižvelgdami į aplinkybes ir į skirtumą tarp pasinaudojimo įstatymų suteikta galimybe ir piktnaudžiavimo teisėmis⁶⁹.

128. Todėl darau išvadą, kad Nyderlandai *prima facie* neįrodė, jog gyvenamosios vietos sąlyga yra proporcinga.

129. Vis dėlto, siekdama užbaigtumo, išnagrinėsiu, ar Komisija yra pasiūliusi kitų mažiau ribojamųjų priemonių priemonių.

130. Komisija yra pasiūliusi tik vieną alternatyvą. Ji nurodo, kad Nyderlandai turėtų derinti savo veiksmus su kitomis valstybėmis narėmis. Teikdama tokį pasiūlymą ji remiasi mano pastaba byloje *Bressol*, kad priimančiajai valstybei narei ir kilmės valstybei narei tenka pareiga aktyviai tartis ir rasti bendrą problemų, kylančių dėl didelio studentų judumo, sprendimą⁷⁰.

131. Sutinku su Nyderlandais, kad ES teisėje nėra įtvirtinta pareiga derinti savo veiksmus. Priešingai, veiksmų derinimas yra bendradarbiavimo forma, kuriai būtinas bent vienos kitos valstybės narės sutikimas. Jeigu Nyderlandai turi teisę remtis teisėtu tikslu, kad pateisintų netiesioginę diskriminaciją, negalima numatyti, kad tokio tikslo siekimo priemonės priklauso nuo kitų valstybių narių sutikimo ir noro tartis bei rasti sprendimą. Valstybės narės tebeatsako už savo švietimo sistemų organizavimą.

67 — 2005 m. spalio 20 d. Sprendimo *Komisija prieš Švediją* (C-111/03, Rink. p. I-8789) 66 punktą ir jame nurodyta teismų praktika.

68 — Darbuotojas migrantas yra „asmuo, kuris verčiasi realia ir efektyvia veikla“ ir kuris „tam tikrą laiką kito asmens naudai ir jo vadovaujamas vykdo veiklą, už kurią gauna atlyginimą“. Į šią grupę nepatenka asmenys, kurie vykdo „tokios mažos apimties veiklą, kuri laikytina nereikšminga ir pagalbine“. 13 išnašoje nurodyto Sprendimo *Meeusen* 13 punktą ir jame nurodyta teismų praktika.

69 — 1999 m. kovo 9 d. Sprendimo *Centros* (C-212/97, Rink. p. I-1459) 24 ir 25 punktai ir juose nurodyta teismų praktika.

70 — Žr. mano 2009 m. birželio 10 d. išvados byloje *Bressol* (C-73/08, Rink. p. I-2735) 154 punktą.

Nors derindamos veiksmus valstybės narės, kurios, kaip Nyderlandai, finansavimu siekia skatinti studentų judumą, galbūt galėtų išspręsti kai kuriuos su tuo susijusius sunkumus, *reikalavimas*, kad jos derintų savo veiksmus, prieštarautų pačiai SESV 165 straipsnio 1 dalies esmei. Todėl veiksmų derinimas nėra alternatyvi priemonė.

132. Bet kuriuo atveju Komisija nepaaiškino, kaip ir kodėl galimybė derinti veiksmus rodo, kad gyvenamosios vietos sąlyga nėra proporcinga.

133. Atrodo, kad triplike Nyderlandai pripažįsta, jog Komisija pasiūlė tris galimas priemones: apriboti geografinę MNSF taikymo sritį, apriboti MNSF trukmę ir pareigą derinti veiksmus. Tačiau pirmoji ir antroji siūlomos priemonės aptariamose Komisijos dubliko dalyje, kurioje Komisija apibendrina priemones, kurias atsiliepime pasiūlė ir aptarė patys *Nyderlandai*. Todėl nemanau, kad šias priemones pasiūlė *Komisija*. Bet kuriuo atveju jos, tiesą sakant, nėra mažiau ribojančios alternatyvios priemonės. Valstybė narė turi turėti teisę savo nuožiūra dosniai teikti finansinę paramą studijoms bet kurioje pasaulio vietoje, jeigu ji vykdo ES teisėje numatytas pareigas (ir, žinoma, prisiima finansinę atsakomybę už savo dosnios sistemos sąnaudas).

– Išvada

134. Darytina išvada, kad iš gyvenamosios vietos sąlygos kylančios netiesioginės darbuotojų migrantų ir jų išlaikomų šeimos narių diskriminacijos negalima pateisinti remiantis *ekonominiu* tikslu, kurį Teisingumo Teismas pripažino Sprendime *Bidar*. Tačiau dar reikia išsiaiškinti, ar gyvenamosios vietos sąlygą galima pateisinti *socialiniu* tikslu, kuriuo remiasi Nyderlandai.

Ar gyvenamosios vietos sąlyga pateisinama remiantis socialiniu tikslu?

– Ar socialinis tikslas yra teisėtas tikslas, pateisinamas privalomaisiais bendrojo intereso pagrindais?

135. MNSF tikslas – padidinti studentų judumą iš Nyderlandų į kitas valstybes nares. Šis tikslas nėra didinti judumą tarp kurių nors kitų dviejų valstybių narių arba iš kitos valstybės narės į Nyderlandus, arba teikti finansavimą ne Nyderlanduose gyvenantiems studentams, kurie nori studijuoti ten, kur gyvena. MNSF yra skirtas studentams, kurie, jeigu jo nebūtų, studijuotų Nyderlanduose ir kurie (kaip teigia Nyderlandai) baigę studijas užsienyje tikriausiai grįžtų į Nyderlandus. Todėl jis skiriamas studentams, kurie užsienyje įgytą patirtį greičiausiai panaudotų tam, kad praturtintų Nyderlandų visuomenę ir (galbūt) Nyderlandų darbo rinką.

136. Pripažįstu, kad tai – teisėtas tikslas. Panašu, kad Komisija jo taip pat neginčija.

137. „Skatinti studentų judumą“ yra vienas iš ES tikslų; jo svarbą yra pabrėžę Parlamentas ir Taryba⁷¹. Valstybės narės šio tikslo gali teisėtai siekti ir organizuodamos savo švietimo bei studijų finansavimo sistemas⁷².

138. Taip pat pripažįstu, kad studentų judumo skatinimas naudingas bendriesiems interesams. Taip skatinama kultūrų ir kalbų įvairovė, sudaromos palankios sąlygos profesiniam tobulėjimui. Šitaip prisidedama prie pliuralistinės visuomenės kūrimo valstybėse narėse ir visoje Europos Sąjungoje.

71 — Žr. EB 149 straipsnio 2 dalį (dabar – SESV 165 straipsnio 2 dalis) ir 2001 m. liepos 10 d. Europos Parlamento ir Tarybos rekomendaciją dėl studentų, besimokančių asmenų, savanorių, mokytojų ir dėstytojų judumo Bendrijoje (2001/613/EB) (OL L 215, 2001, p. 30).

72 — Tikslas skatinti studentus baigus studijas užsienyje grįžti į kilmės valstybę narę gali būti svarbus valstybės narėms, iš kurių išvykstančių studentų skaičius viršija atvykstančių studentų skaičių. Žr., pavyzdžiui, stipendijų ir paskolų perkeliavimo klausimų darbo grupės Ataskaitos Bolonijos tolesnio darbo grupei (http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/WGR2007/Portability_of_grants_and_loans_final_report2007.pdf) p. 15 ir 2006 m. gruodžio 18 d. Europos Parlamento ir Tarybos rekomendacijos dėl tarptautinio mobilumo Bendrijoje švietimo ir mokymo tikslais: Europos mobilumo kokybės chartijos priedą (2006/961/EB) (OL L 394, 2006, p. 5).

139. Visiškai integruotoje Europos Sąjungoje gali būti nepriimtina nustatyti, jog finansavimas teikiamas su sąlyga, kad studentas greičiausiai grįš į kilmės valstybę narę, nes taip ES piliečiams būtų trukdoma laisvai judėti. Tačiau kadangi ši sritis nėra suderinta, valstybės narės turi nemažą diskreciją nustatyti teisės gauti studijų finansavimą suteikimo sąlygas, jeigu jos šias sąlygas nustato nepažeisdamos ES teisės.

140. Todėl pripažįstu, kad socialinis tikslas yra teisėtas tikslas, pateisinamas privalomaisiais bendrojo intereso pagrindais.

– Ar gyvenamosios vietos sąlyga yra tinkama norint pasiekti socialinį tikslą?

141. Nyderlandai teigia, kad gyvenamosios vietos sąlyga tinkamai padeda užtikrinti, kad MNSF būtų skiriamas tik tikslinei grupei.

142. Komisija šiuo klausimu savo nuomonės nepateikė. Ji tiesiog nurodo, kad jai kyla „abejonių“ dėl Nyderlandų pozicijos.

143. Net jeigu Komisija ir šiuo klausimu pernelyg nesistengė paneigti Nyderlandų argumentų, būtent Nyderlandai turi įtikinamai įrodyti, kad gyvenamosios vietos sąlyga yra tinkama norint pasiekti nurodytą tikslą⁷³.

144. Nesu įsitikinusi, kad Nyderlandai yra tai įrodę.

145. Pripažįstu, kad studento gyvenamoji vieta iki tol, kol jis pradeda siekti aukštojo mokslo, gali turėti įtakos jo studijų vietai. Tiesa, kad Nyderlandai nėra pateikę įrodymų pagrįsti šią sąsają. Nemanau, kad tai yra kliūtis. Nustatyti, kiek priemonė faktiškai arba potencialiai padeda siekti nurodyto tikslo, galima atliekant kiekybinę arba kokybinę analizę. Manau, kad šioje byloje pakanka kokybinės analizės ir kad šis argumentas iš esmės yra įtikinamas.

146. Taip pat sutinku su Nyderlandais, kad gyvenamosios vietos sąlyga užkertamas kelias studentams naudotis MNSF studijoms šalyje, kurioje jie gyvena, nes ne Nyderlanduose gyvenantys studentai negali prašyti skirti MNSF.

147. Tačiau nesu įsitikinusi, kad yra akivaizdus ryšys tarp studentų gyvenamosios vietos iki tol, kol jie pradeda siekti aukštojo mokslo, ir tikimybės, kad baigę mokslus užsienyje jie grįš į šią valstybę narę. Nemanau, kad savaime tikėtina, jog dauguma studentų, kurie gyvena Nyderlanduose ir vėliau studijuoja užsienyje, būtinai grįš gyventi į Nyderlandus. Galbūt yra būdų skatinti juos sugrįžti⁷⁴, tačiau nėra akivaizdu, kad pagal ankstesnę gyvenamąją vietą galima patikimai numatyti, kur studentai gyvens ir dirbs ateityje.

148. Darytina išvada, kad Nyderlandai nėra įrodę, jog gyvenamosios vietos sąlyga padeda tinkamai apibrėžti studentų, kuriems jie pageidauja skirti MNSF, grupę.

149. Siekdama užbaigtumo, trumpai išanalizuosiu, ar gyvenamosios vietos sąlyga yra proporcinga atsižvelgiant į socialinį tikslą.

– Ar gyvenamosios vietos sąlyga yra proporcinga atsižvelgiant į socialinį tikslą?

150. Įrodyti, kad „trejų iš šešerių metų“ taisyklė neviršija to, kas būtina norint nustatyti studentų, kurie, jeigu jiems nebūtų skirtas MNSF, studijuotų Nyderlanduose ir baigę studijas užsienyje greičiausiai į juos grįžtų, grupę, turi Nyderlandai⁷⁵.

73 — Žr. 100 punktą.

74 — Pavyzdžiui, galima būtų numatyti, jog finansavimas skiriamas su sąlyga, kad studentas grįš dirbti į Nyderlandus bent tam tikrą nustatytą laikotarpį.

75 — Žr. 67–70 punktus.

151. Manau, kad jų šiuo klausimu pateiktų argumentų nepakanka.

152. Sutinku su Nyderlandais, kad reikalavimas mokėti olandų kalbą arba būti baigus Nyderlandų mokyklą nebūtų veiksminga alternatyvi priemonė.

153. Tai, kad studentas gerai moka olandų kalbą, nebūtinai rodo, kad negavęs MNSF jis studijuotų Nyderlanduose arba kad baigęs studijas užsienyje jis grįš į šią šalį. Olandų kalba kalbantis studentas gali nuspręsti studijuoti Antverpene, nes jis moka kalbą, kuria kalbama šiame mieste. Jis taip pat galėtų nuspręsti studijuoti Paryžiuje, kad patobulintų prancūzų kalbą, arba Varšuvoje, kad išmoktų lenkų kalbą.

154. Tokie patys argumentai taikytini ir kalbant apie reikalavimą būsimam studentui būti baigus Nyderlandų mokyklą. Jeigu darytume prielaidą, kad Nyderlandų mokyklų atestatai pripažįstami kitose valstybėse narėse, o Nyderlandai taip pat kaip lygiaverčius pripažįsta užsienyje įgytus atestatus, sudėtinga rasti būtiną tiesioginį ryšį tarp to, kur įgytas mokyklos baigimo atestatas, ir to, ar tam tikras studentas, negavęs MNSF, mokytųsi Nyderlanduose arba baigęs studijas užsienyje grįžtų į šią šalį.

155. Bet kuriuo atveju panašu, kad abu šie reikalavimai yra netiesiogiai diskriminaciniai ir darbuotojams migrantams gali turėti tokį patį poveikį kaip ir gyvenamosios vietos sąlyga.

156. Ar Nyderlandams pakanka nurodyti dvi priemones, kurios yra aiškiai neproporcingi būdai siekti tikslo (ir kurios bet kuriuo atveju yra tokios pačios (arba net dar labiau) diskriminacinės kaip ir gyvenamosios vietos sąlyga), kad įrodytų, jog gyvenamosios vietos sąlyga atitinka proporcingumo kriterijų?

157. Manau, kad nepakanka.

158. Kaip šalis, kuriai tenka įrodinėjimo pareiga, Nyderlandai privalo bent jau parodyti, kodėl jie „trejų iš šešerių metų“ taisyklei teikia pirmenybę prieš visus kitus asmens ryšį atspindinčius veiksnius, kaip antai (pavyzdžiui) gyvenimas šalyje trumpesni laikotarpį, arba kodėl nurodytai studentų kategorijai negali būti taikoma kita (galbūt mažiau ribojanti) priemonė, pavyzdžiui, taisyklė, pagal kurią MNSF negali būti naudojamas studijuoti gyvenamosios vietos šalyje.

159. Jeigu Teisingumo Teismas vis dėl to laikytųsi nuomonės, kad Nyderlandai įrodė, jog gyvenamosios vietos sąlyga iš esmės yra proporcinga, manau, kad Komisija neįrodė, jog yra kitų mažiau ribojamųjų priemonių pasiekti tokį patį rezultatą. Iš Komisijos rašytinių ir žodinių pastabų nelabai aišku, ar ji siūlė tokių alternatyvų. Jeigu jos argumentas dėl veiksmų derinimo turi būti taikomas ir kalbant apie socialinį tikslą, manau, kad šis argumentas yra atmestinas dėl jau nurodytų priežasčių⁷⁶.

– Išvada

160. Darytina išvada, kad netiesioginę darbuotojų migrantų ir jų išlaikomų šeimos narių diskriminaciją dėl gyvenamosios vietos sąlygos iš esmės būtų galima pateisinti remiantis socialiniu tikslu, kurį nurodo Nyderlandai. Tačiau nesu įsitikinusi, kad Nyderlandai įrodė, jog gyvenamosios vietos sąlyga yra tinkama ir proporcinga priemonė pasiekti šį tikslą. Todėl, mano manymu, jų gynybos argumentams negalima pritarti.

76 — Žr. 130–132 punktus.

Išvada

161. Atsižvelgdama į visus pateiktus svarstymus, manau, kad Teisingumo Teismas turėtų:

- 1) pripažinti, jog reikalaujama, kad darbuotojai migrantai ir jų išlaikomi šeimos nariai, norėdami pagal *Wet Studiefinanciering* įgyti teisę gauti studijų užsienyje finansavimą, įvykdytų gyvenamosios vietos sąlygą, Nyderlandų Karalystė neįvykdė įsipareigojimų pagal SESV 45 straipsnį ir 1968 m. spalio 15 d. Tarybos reglamento (EEB) Nr. 1612/68 dėl laisvo darbuotojų judėjimo Bendrijoje 7 straipsnio 2 dalį;
- 2) priteisti iš Nyderlandų Karalystės bylinėjimosi išlaidas.